

עיונים לפרשת מקץ עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

הרב שאולי גרינפלד

"הפתרון הפשוט והמתקבל ביותר על הדעת, כי שבולים מרמזות לאוכל והחלום כולו תוכנו רעב ושובע, **שעניינו דאגת המושל לטובת נתיניו**, פתרון זה איננו יכול לעלות אפילו על דעתם של החרטומים הגדולים. האם יחלום פרעה על טובת מישהו אחר או רעתו? האם אין הוא צריך להיות נתון בראשו ורובו ותאוותיו הוא, ומילוי מאוויו הוא?"

הרב ישראלי עומד על ההבדל התהומי בין השקפת העולם של יוסף, להשקפת העולם של חרטומי מצרים: יוסף רואה את המלך כמי שתפקידו לשרת את העם, בעוד שחרטומי מצרים רואים את העם כמשרתים של המלך. המלך, ברום מעמדו, דואג לעצמו. ולכן חרטומי מצרים לא יכלו בשום פנים ואופן לחשוב על פתרונו הפשוט של יוסף. מבחינתם של החרטומים, אין שום סיכוי בעולם שפרעה חלם חלום שמשמעותו **שהוא צריך לעזור לעם** להתכונן לתקופת רעב.

בהמשך להשקפת עולמו של יוסף, נביא את הדרך בה תיאר הרמב"ם⁴ את דמותו של המלך:

"כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחייב הכל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר⁵ 'ולבי חלל בקרבי', ולא ינהג גסות לב בישראל יותר מדאי, שנאמר⁶ 'לבלתי רום לבבו מאחיל', ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים, וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רכות, שנאמר⁷ 'שמעוני אחי ועמי', ואומר⁸ 'אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'', לעולם יתנהג בענוה יתירה, אין לנו גדול ממה רבינו והוא

פרשתנו פותחת¹ בחלום פרעה:

"והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר, ותרענה באחו. והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאור רעות מראה ודקות בשר, ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאור. ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריא, וייקץ פרעה".

מיד בהמשך מובא אותו עניין של חלום, אבל הפעם עם שיבולים. בהמשך² התורה מתארת את תגובת פרעה לחלומות:

"ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה, ויספר פרעה להם את חלמו, ואין פותר אותם לפרעה".

רש"י עומד על דיוק הפסוק:

"ואין פותר אותם **לפרעה** - פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה... שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר".

והדברים תמוהים מאד, וכי למה לא יכלו חכמי מצרים להבין שחלום שעוסק בפרות דקות ושמנות, וכן בשיבולים ריקות ומלאות- רומז על תקופות של רעב ושובע?! מה גורם להם לחשוב על 'בנות אתה מוליד, בנות אתה קובר'?

תשובה מאירת עיניים לכך, כתב מרן ראש ישיבת מרכז הרב, הרב שאול ישראלי, בספרו שיח שאול³:

1	בראשית מ"א, ב- ד.	4	מלכים ב, ו.
2	פס' ח'.	5	תהילים ק"ט, כ"ב.
3	עמ' קל"ג.	6	דברים י"ז, כ.
		7	דברי הימים א כ"ח, ב.
		8	מלכים א י"ב, ז.

התורה, ובכך יצגו את ההפך הגמור לכל השקפת העולם ואורח החיים שהביאו איתם היוונים. אך בד בבד, החשמונאים אחזו בנשק ויצאו להילחם עבור הערכים בהם הם דגלו. היכולת הזו לשלב ספרא וסייפא גם יחד, זהו 'הברק האלוקי' שהיה בנשמת החשמונאים. הברק המפוצץ לניצוצות. היום בשביל לגדל אנשי תורה גדולים, מפרידים מהסייפא, וכן אנשי הסייפא אינם הולכים לגדול בתורה. הצורך לשמור על שתי הכוחות, חייב ליצור הפרדה ביניהם, כדי לתת לכל כח להתפתח. אבל המגמה בסוף היא לאחד את הכוחות- ולתת לברק האלוקי לשוב להיגלות.

הרמב"ם בהלכות מלכים¹⁴ מתאר כיצד עתיד להיראות המשיח:

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח".

המשיח הוא מלך, שמצד אחד 'הוגה בתורה ועוסק במצוות', ומאידך גם 'נלחם מלחמות ה'', הרי שהוא משלב בתוכו את הניצוצות שנפרדו, וחוזר ומגלה את הברק האלוקי. ומתוך תכונות אלה, הוא זוכר היטב שתפקידו של המלך, הוא לשרת העם: 'ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה'- המשיח עסוק באחריות שלו לקרב את העם אל התורה.

הפעילות של יוסף, כמשנה למלך במצרים, לרפא את הרעב הגשמי ללחם, דרך המלחמה של החשמונאים כנגד ההתמכרות ללחם ולתאוות העולם הזה, תתחבר לגאולה השלימה כשיתקיים¹⁵:

"הנה ימים באים נאם ה' אלוקים, והשלכתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה'".

אומר⁹ 'ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם', ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק, 'רועה' קראו הכתוב¹⁰, 'לרעות ביעקב עמו', ודרכו של רועה מפורש בקבלה¹¹ 'כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו'".

הרמב"ם רואה במלך רועה, 'עבד לעם הזה'. אין עניינו של המלך לשרת עצמו, אלא כל הכבוד והמעמד המיוחד שמוענק לו, נועדו להביא אותו למצב הטוב ביותר בו יוכל לשרת העם.

הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה¹², מתאר את הנס במילים אלו:

"עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכוהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכוהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנים".

הרמב"ם רואה בהחזרת המלכות לישראל, חלק בלתי נפרד מהנס עליו אנחנו מודים לה' בחנוכה. החשמונאים העמידו מלך מן הכוהנים, כלשון הרמב"ם. לפי מה שנתבאר, אפשר שבמינוי כהן למלך, היתה תקווה שהמלך ידע את מקומו, כמי שתפקידו לרומם את העם, להחדיר בהם קדושה וקרבת אלוקים, במיוחד אחרי המפגש עם תרבות יון. כהן נועד 'לעמוד לשרת'. אין עניינו כבודו העצמי, אלא היותו נושא באחריות רוחנית כלפי הציבור. כשממנים אותו גם למלך, מוסיפים לו עוד שליחות ואחריות, ולא עוד סיבות להתרכז בעצמו.

מין הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, כתב בפתגמו לחודש כסלו:

"הברק האלוקי שבנשמת החשמונאים נתפוצץ לניצוצות, כשיתקבצו לאבוקה אחת- ישוב להיגלות".

וצריך להבין: מהו אותו ברק אלוקי? מה משמעות התפוצצותו לניצוצות, ומהי אותה התקבצות שתגרום לברק האלוקי לשוב ולהיגלות?

הרב עוזי קלכהיים, בבאר מגד ירחים¹³, כותב שהחשמונאים סמלו שילוב בין ספרא לסייפא. מצד אחד הם היו כוהני ה', שעסקו בטיהור המקדש ובלימוד

14 י"א, ד.
15 עמוס ח, י"א.

9 שמות ט"ז, ח.
10 תהילים ע"ח, ע"א.
11 ישעיהו מ, י"א.
12 מגילה וחנוכה ג, א.
13 עמ' ל"ג- ל"ד.